



## Yhteenveto

14.10.2021

VN/4507/2021  
VN/4507/2021-MMM-12

# Pellot hiilinieluiksi – Millaisin keinoin? Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman Hiilestä kiinni -keskustelutilaisuus 14.10.2021 klo 14.00–17.00

Osana maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman (MISU) valmistelua järjestetään alueellisia keskustelutilaisuuksia, joita käydään teemoittain ja pyritään saamaan mukaan keskustelijoita eri puolilta Suomea. Keskustelun tavoitteena on saada monipuolisia näkökulmia suunnitelman alustaviin toimenpiteisiin ja niiden mahdollisiin vaikutuksiin, ajatuksia uusiksi ilmastotoimenpiteiksi ja pohtia keinoja ilmastotoimien toteuttamiseen. Maatalousmaa-teemaiseen keskusteluun 14.10.2021 osallistui 19 maatalouden, elintarvike- ja ympäristöalan toimijaa. Keskustelussa esiin tulleita näkökulmia hyödynnetään suunnitelman laatimisessa sekä toimenpiteiden täsmentämiseen. Tässä yhteenvedossa kuvataan keskustelussa esille nousseita näkökulmia.

## Oikeudenmukaisuus, viljelijöiden kokemukset ja vertaisoppiminen

Keskustelussa usea keskustelija nosti esille ruokaturvan. Maatalouden tärkeimpänä tehtävänä pidettiin tuottaa ruokaa. Vastuukysymyksenä tuotiin esille myös globaalin ruoantuotannon muutokset, sillä 20 vuoden päästä ruokaa ei tuoteta samalla lailla. Todettiin, että ilmastonmuutokseen sopeutuminenkin tulisi ottaa huomioon, koska se muuttaa globaalia ruokajärjestelmää. Tämän vuoksi Suomen maatalouden roolia tulisi tarkastella tästä muutoksen näkökulmasta, totesi eräs keskustelija. Erityisesti keskustelijat peräänkuuluttivat eri mahdollisuuksien tarkastelua myös alueellisesta näkökulmasta. Esimerkkinä nostettiin kasviproteiinit, joiden todettiin alkaneen löytää kotimaan markkinat.

Eräs keskustelija huomautti, että keskusteltaessa tulisi pyrkiä eroon vastakkainasettelusta, sillä kyse on monimutkaisista asioista. Ilmastotavoitteista puhuttaessa esitettiin, ettei ilmastotoimien lähtökohdana voi olla tuotannon vähentäminen. Viestin pitäisi olla, että maatalouden pitää hillitä ja sopeutua ilmastonmuutokseen Suomessa, totesi eräs osallistuja. Keskustelussa nostettiin myös esille, että viljelijät saavat monenlaista viestiä, minkä vuoksi tiloilla on syntynyt pelkoa mahdollisia rajoituksia kohtaan esimerkiksi tuotantoon liittyen.

Useat osallistujat nostivat esille oikeudenmukaisuuden. Keskusteltiin oikeudenmukaisuuden kokemisesta ja miten oikeudenmukaisuus tulisi huomioida ilmastotyössä. Erityisesti aihe koskettaa turvepeltojen käytön kohdalla, koska turvepeltoihin liittyvät asiat ovat kovin keskittyneitä ja tuotannolle ei ole vaihtoehtoja ja investoinnit tuotantoon on tehty, täydensi eräs osallistuja. Koska turvemaiden päästöt ovat kivennäismaita suurempia, pelätään viljelijöiden eriarvoitumista. Keskustelussa tuotiin esille, että Pohjois-Pohjanmaan aluehallinnossa turvemaat ovat iso kysymys ja viljelijät ovat huolissaan. Turvemaiden maalittaminen lisää pelkoa, totesi eräs keskustelija.

**Postiosoite**  
**Postadress**  
**Postal Address**  
Maa- ja metsätalousministeriö

**Käyntiosoite**  
**Besöksadress**  
**Office**

**Puhelin**  
**Telefon**  
**Telephone**

**Faksi**  
**Fax**  
**Fax**

**s-posti, internet**  
**e-post, internet**  
**e-mail, internet**

PL 30  
00023 Valtioneuvosto

Hallituskatu 3 A  
Helsinki

0295 16001  
+358 295 16001

kirjaamo.mmm@gov.fi

Eräs osallistuja totesi, että on helpompi tehdä muutoksia ja sopeutua eri tyyppisiin muutoksiin, jos sen kokee perustelluksi ja oikeudenmukaiseksi omassa viiteryhmissään. Myös viljelijöiden syyllistäminen nousi useassa puheenvuorossa esille kokemuksena, että maatalous on nostettu tikun nokkaan. Syyllisyyden tunne voi johtua nettikeskusteluista tai yksittäisten ihmisten sanomisista, totesi eräs osallistuja

Yksi keskustelija esitti, että keskustelu peltojen kasvihuonekaasupäästöistä on liian mustavalkoista, koska kokonaisuutta ei ymmärretä. Päästölaskelmissa huomioidaan vain kasvitähteiden hajoaminen eli jos satotasot nousevat myös kasvitähteitä on enemmän, minkä seurauksena laskennallisesti kasvihuonekaasupäästöt nousevat, kuvasi keskustelija. Näin tarkastelun ulkopuolelle jää yhteyttämisen seurauksena satoon sitoutunut hiili sekä juurten sitoma hiili, täydensi keskustelija. Lisäksi keskustelussa todettiin, että maataloudessa on tehty enemmän ilmastotoimia kuin julkisuudessa annetaan ymmärtää muun muassa pellot ovat kasvipeitteisempiä. Eräs keskustelija lisäsi vielä, että ympäristötietoisuus on viljelijöillä jo ytimessä.

Muutama osallistuja nosti esille myös kannattavuuden ja tuotantopanoksien hinnan nousemisen, jotka vaikuttavat viljelijöiden ajatuksiin ja toimintaan. Keskustelussa tuotiin vielä esille se, että tuotannollisten tekijöiden ja työn lisäksi viljelyssä asiat kytkeytyvät myös viljelijöiden kotiin ja tunteisiin. Tämän vuoksi muutos saattaa kauhistuttaa viljelijöitä. Eräs osallistuja totesi, että viisaus maataloudessa on se, ettei asioiden kanssa hötkyillä.

Julkisen sektorin roolista pari osallistujaa totesi, että politiikan tärkein tehtävä on luoda ruoan tuottamiselle mielekäs toimintaympäristö. He toivoivat, että fokus voisi viljelijöiden lisäksi olla julkisessa sektorissa. Viljelijöiden osalta keskustelijat totesivat, että heidän tulisi kokea olevansa tasavertaisina mukana ratkaisemassa ilmastohaastetta. Viljelijät kokevat, että tekevät paljon ympäristön hyväksi, mutta suuren yleisön silmissä tämä ei näy. Toimien konkreettiset vaikutukset näkyvät kovin hitaasti, totesi eräs osallistuja.

Useampi osallistuja korosti, että toimien tulisi perustua vapaaehtoisuuteen sekä maltilliseen etenemiseen. Erityisesti, koska elämäntapamuutoksen tekeminen on iso vaatimus kaikille ei vain viljelijöille. Toisaalta eräs keskustelija totesi myös, että vapaaehtoisuuden lisäksi tarvitaan myös pakkoa. Toinen keskustelija esitti, että vapaaehtoisuuden lisäksi tarvitaan myös perälautaa, mikäli toimissa ei edetä toivotulla tavalla.

Keskustelussa tuotiin esille hiiliviljelijöiden verkosto, johon mukaan lähtemiseen kerrottiin motivoivan mahdollisuus olla edelläkävijä ja parantaa tilan tuotantoa paremmalla varautumisella ilmastonmuutokseen. Tässä syntyy myös taloudellisia etuja, kun ostopanosten tarve vähenee maan kasvukunnon parantuessa, kuvasi eräs keskustelija. Omaan lähiympäristöön vaikuttaminen koettiin tärkeänä. Aito ympärivuotinen kasvipeitteisyys, ympäristön häirinnän minimointi (muokkaus, kasvinsuojeluaineet) ja samalla myös hiiltä sitoutuu mahaan, mistä on hyötyä myös globaalisti. Pystyy tekemään itselle parempaa ja kehittämään omaa tilaa, mutta pystyy vaikuttamaan myös laajemmin ympäristön tilaan, eräs keskustelija kertoi motivoivansa häntä. Todettiin, että motivaatioon liittyen on tärkeää se, miten asiat esitellään. Viljelijän motivointi tuotiin esille tärkeänä asiana monessa puheenvuorossa, sillä pelkästään ohjauskeinot viljelijöiden toimintaa kohtaan eivät riitä. Muutamassa puheenvuorossa korostettiin viljelijöiden valintaa, että päätöksen tekee maanomistaja. Keskustelussa viitattiin uuteen CAP-suunnitelmaan ja siihen, että viljelijät ovat joustavia. He ovat tehneet aiemminkin mitä on ohjattu tekemään.

Keskustelun puheenvuoroissa nostettiin selkeästi esille politiikkaan liittyviä haasteita ja viljelijöiden huomiotta jättäminen. Eräs keskustelija totesi, että maatalouden kvartaali on 25 vuotta, sillä luonnon prosessit etenevät hitaasti. Hän koki tämän olevan ristiriidassa politiikan aikajänteen kanssa. Toinen keskustelija totesi, että poliittisen keskustelun vaarana on pelkkien otsikkojen lukeminen. Tällöin ei koko asia aukene, lisäsi toinen osallistuja. Muutamassa puheenvuorossa tuotiin esille, että viljelijät kokevat olevansa sivustakatsojia ja keskustelua käydään heidän ylitse. Mainittiin myös, että oman äänen julki saaminen voi olla vaikeaa ja viljelijä kuitenkin on parempi hiilensidonnan asiantuntija kuin poliitikko, totesi eräs osallistuja.

Politisoituneesta keskustelusta viljelijän on vaikea löytää itseään, todettiin yhdessä puheenvuorossa. Eräs osallistuja totesi, että syyllistävä puhetyyli voi aiheuttaa enemmän vastakkainasettelua. Olennaisena pidettiin työn mielekkyyden säilyttämistä viljelijälle, ja siihen tarvitaan uskottava polku, johon viljelijä voi sitoutua, totesi eräs keskustelija. Eri keskustelevien ryhmien koettiin myös olevan liian kaukana toisistaan, mikä hankaloittaa toisen osapuolen ymmärtämistä. Jos haluaa puhkaista muiden kuplia, niin ensin tulisi puhkaista omansa, totesi yksi osallistujista. Yhteiskunnassa käytävissä keskusteluissa koettiin tapahtuvan myös uhritumista voimattomuuden tunteen iskiessä.

Eräs keskustelija huomautti, että viljelijöillä on tahtoa toimia, mutta työkaluja ei ole kaikille tarjolla. Keskustelussa tuotiin myös esille, että enenevässä määrin ohjeistuksia annetaan ylhäältä päin ja näkyy, että poliitikot tekevät päätöksiä. Tähän toinen keskustelija huomautti, ettei hallinto saisi liikaa etäännyä viljelijän tekemisestä. Tämän vuoksi peräänkuulutettiin riittävää dialogin käymistä koko kentän kanssa. Yhteistyötä ja erilaisten näkemysten tuomista mukaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksen tekoon pidettiin tärkeänä. Eräs osallistuja ehdotti verkoston luomista, johon kuuluisivat viljelijät, neuvonta, edunvalvonta, kuluttajat, hallinnot ja tutkimus. Edunvalvonnan rooli mainittiin myös keskustelussa. Yksi keskustelijoista kertoi omasta kokemuksesta, että sillä

miten uutta tutkimustietoa jaetaan tiloille on iso merkitys. Hänen kokemuksensa mukaan viljelijäryhmässä on ollut hyvin kannustava ilmapiiri, kun ollaan yhdessä lähdetty kokeilemaan uutta.

## Kannattavuus ja tilakohtaisuus

Keskustelussa tuotiin esille, että viljelijät ovat yleensä myös metsänomistajia, minkä vuoksi tilaa tulisi katsoa kokonaisuutena. Tiloilla on erilaista maaomaisuutta, missä voidaan vaikuttaa, totesi eräs keskustelija. Ehdotettiin tilakohtaisten tiekarttojen luomista. Viljelijät tarvitsevat avukseen esimerkkejä toimintansa kehittämiseen ja jatkamisen mahdollistamiseen. Yksi osallistujista huomautti, että tilojen erilaiset lähtökohdat muutoksien toteuttamiseen sekä toimenpiteiden taloudelliset merkitykset tilatasolla tulee huomioida.

Kannattavuus nousi esille myös useassa puheenvuorossa. Jos ilmastotoimien kanssa samaan aikaan voidaan edistää satovarmuutta ja taloudellista tuotosta, niin asiat etenevät, mainitsi muutama osallistuja. Eräs keskustelija totesi, että tilan talous tulee olla kunnossa, jotta voidaan tehdä ympäristötoimia.

Markkinoiden kautta vaikutetaan vahvasti tuotantoon ja viljelyyn, totesi eräs keskustelija. Hän jatkoi, että kuluttajien täytyisi viestiä sekä osoittaa, että ovat valmiita maksamaan vähän enemmän, kun tuote on tuotettu vähemmillä päästöillä. Viljelijää motivoi myös, kun hän pystyy mittaamaan ilmastovaikutukset, muutamat osallistujat totesivat. Päästövähennystoimet tulee korvata viljelijälle, esitti yksi keskustelijoista.

Eräs keskustelija korosti alueellisia eroavaisuuksia, ja kysyi, miten tasapuolisuus alueiden välillä voidaan varmistaa. Hän pohti, että mikäli tietty määrä tukirahaa ja rahoitusta on kohdennettavissa, niin valuvatko ne tietyille alueille. Entä mikäli kaikilta edellytetään ilmastotoimia niin, miten niiden rahoitus varmistetaan. Rahat ohjautuvat sinne, missä ongelmat ovat suuria, mietiskeli hän.

Eräs osallistuja totesi, että tukia tarvitaan tulevaisuudessa, mutta myös toimia yleisen hyväksyttävyyden vuoksi. Mikäli tukea tai rahoitusta käytetään paljon, lisääntykö sellaisten ihmisten joukko, joka ei hyväksy kohdentamista (koska kokee, että rahoitusta kohdennetaan väärin), hän pohti. Hän jatkoi toteamalla, mikäli ympäristötoimiin kohdennetaan rahaa, niin hyväksyttävyydenkin vuoksi pitää pystyä osoittamaan, että rahoituksella saadaan tuloksia aikaiseksi.

Keskustelussa keskusteltiin myös vastuullisuudesta sekä kuluttajien kaupan roolista. Eräs keskustelija totesi, vaikka turvepuolella keksittäisiin mitä toimenpiteitä, kuluttajat voivat päättää olla ostamatta turvemilla tuotettuja tuotteita. Toinen keskustelija nosti esille, että viljelijät ovat valmiita toimimaan, mutta miten toimet ja kannustimet mitoitetaan oikein, ja totesi, että CAP-suunnitelmassa on ongelmia kannattavuuden kanssa. Hän esitti, että tuet tulisi nähdä korvauksena siitä, että hinnat eivät nouse ympäristötoimien toteuttamisen vuoksi. Muutama keskustelija nosti esille tukien tulosperusteisuuden. He kuitenkin totesivat, että mittaamista ja seuranta tulee kehittää ennen kuin siihen voidaan siirtyä.

Vastuullisuuskysymykset nähtiin muutamassa puheenvuorossa siirtyvän yritysmaailmasta myös maataloustuotannon puolelle. Eräs keskustelija totesi, että isolla yrityksellä on erilaiset mahdollisuudet toteuttaa vaatimuksia kuin yksittäisellä viljelijällä, jota ohjaa muun muassa maatalouspolitiikan kehys. Eräs keskustelija nosti kysymyksen, miten vastuullisuus on saavutettavissa sellaiselle yritykselle kuin maatalo, jossa ei ole vastuullisuusjohtajaa. Viljelijöiden vastuullisuuteen kuuluu monia tehtäviä, totesivat muutamat osallistujat. Esille nostettiin muun muassa ympäristö, ilmastovastuu, eläintenhyvinvointi ja sosiaalinen vastuu. Tilat tekevät kuitenkin itsenäisesti päätökset ja itse tekemisen tulee tapahtua tilalla, totesi yksi osallistujista. Toinen keskustelija totesi, että vastuullisuuden määrittää jokin muu kuin tukipolitiikka, ja osin määrittely tapahtuu kuluttajapuolella.

Kulutuksessa ja kuluttajien käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset vaikuttavat hitaammin kuin esimerkiksi kauppojen toiminta- tai hankintaperiaatteissa tapahtuneet muutokset, totesi eräs keskustelija. Väliportaan kautta tilanne saattaa muuttua nopeastikin, esimerkiksi kauppaketju päättää olla hankkimatta tiettyntyyppistä tuotetta päivittäistavaramyyntiin. Kuluttajat eivät silloin maksa muutosta vaan tuottaja: tuotat sillä tavalla kuin ostetaan tai ”kuolet” pois. Tuottajat tarvitsevat pidemmän aikavälin näkymän investointipäätöksiensä taakse, totesi eräs keskustelija.

Tilakohtaisuudesta pohdittiin, onko olemassa jonkinlainen tavoiteraja mihin ollaan tyytyväisiä, koska myös se motivoi kuluttajia ja se millaiseen lähtötilanteeseen tilannetta verrataan. Keskustelija totesi myös, että miten voidaan mitata ja seurata onnistumista, kun tiedot ovat sirpaleina eikä käytännön kokemusta ole.

Eräs osallistuja nosti esille, miten ilmastosuunnitelmaa voidaan rakentaa siten, että ottaa esille sosiaaliset kysymykset sekä osaltaan vastaa vastuullisuuskehitykseen. Erityisesti siihen miten vastuu rakentuu perhetyyppisillä maatiloilla. Toinen keskustelija toi esille, että tarkasteluun tulisi ottaa mukaan koko ruoantuotannon ketju, ja miten se rakentuu.

Jos vaaditaan tietäntyyppistä toimintaa, niin tulisi olla myös välineet ja taloudelliset resurssit hoitaa asia, totesi eräs keskustelija. Kannattavuuden heikkeneminen ja surkea talous aiheuttavat vaikean tilanteen. Yksi keskustelija kertoi, että CAP-suunnitelman luonnoksessa näkyy jo painopisteen siirtyminen ruoantuotannosta muihin asioihin, ja molempiin pitäisi vastata. Ruoantuotannon edellytyksistä huolehtimista pidettiin esisijaisena. Todettiin, että kulutuksessa näkyy jo, että ihmiset ovat vähentäneet punaisen lihan kulutusta ja siirtyneet broileriin. Isoilla toimijoilla on mahdollisuus tarttua uusiin tuotteisiin paremmin. Alku on vaikeaa ja jos kukaan uskalla aloittaa, niin mitään ei myöskään tapahdu, totesi eräs osallistujista.

### **”Meidän on toimittava tämän hetkiselä parhaalla tietämyksellä eikä jäädä odottamaan”**

Keskustelijoilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, onko tietoa riittävästi vai ei. Osa keskustelijoista koki, että tietoa on, mutta se on sirpaleista ja käytäntöön soveltuvaa tietoa on liian vähän. Muutama keskustelija nosti esille, että tietoa ei ole riittävästi oikeudenmukaisten ratkaisujen tekemiseksi. Keskustelussa nostettiin esille myös alueelliset erot.

Eräs keskustelija totesi, että tutkijat ovat erimielisiä siitä, mitä kannattaa tehdä ja mitä ei. Se heijastuu epävarmuutena myös kentälle siitä, mihin pitäisi oikeastaan ryhtyä, hän totesi. Toisaalta toinen keskustelija totesi, että uusi tieto saattaa vaikuttaa käsitykseen (”istua huonosti omaan tai vallalla olevaan käsitykseen”), ja otetaan vahvoja asemia (”menee kuppi nurin, kun tahtotila on kova”). Osittain keskustelija epäili, että vahvat kannat voivat johtua myös pitkäaikaisen tutkimustiedon puutteesta ja siitä ettei oikein tiedetä mitä pitäisi mitata. Yhteisen tahtotilan löytyminen olisi siksi tärkeää, totesi eräs osallistuja.

Tutkimusta kaivattaisiin myös viljelijöiden päätöksenteosta ja motivaatiosta, totesi eräs osallistuja, sekä miten eri tavoitteet ja toimenpiteet tarkoittavat viljelijän kannalta, totesi toinen osallistuja. Toivottiin, että tutkijat avaisivat selkeämmin, mitä luvut tarkoittavat (esim. hiilijalanjälki) ja selittäisivät eri maiden ja alueiden väliset erot (esim. neljän promillen tavoite on erilainen Suomessa kuin muualla). Myös toimenpiteiden välisestä ristiriidoista toivottiin lisää tietoa: siitä voiko samanaikaiset toimenpiteet vaikuttaa ilmastoon ei halutulla tavalla. Eräs osallistuja totesi myös, että vaikka tietoa ja tietoisuutta lisätään, silti vaarana on poteroituminen.

Tarkastelutaso, eli puhutaanko kansallisen tason kokonaispäästöistä vai yksikkökohtaisista päästöistä vaihtelee, ja siksi kokonaiskuvaa on vaikea saada, selitti yksi keskustelijoista. Toinen keskustelija nosti esille kysymyksen, kuinka suuria päästöjä sallitaan ruoantuotannossa. Päästövähennyksien osalta myös yksikkökohtaisten päästöjen (päästö/kg) vähentäminen voisi olla mielekästä, koska tuotannon määrät vaihtelevat.

Keskustelussa esitettiin, että tutkimuksella ja seurannalla tulisi myös selvittää, miten tilanne muuttuu ohutturpeisten peltöjen muuttuessa kivennäismaiksi. Keskustelussa nostettiin myös esille mallien käyttöön liittyvät epävarmuudet, sillä ne perustuvat tiettyihin oletuksiin ja lähtöparametreihin. Pitäisi selvittää paljonko meillä on turvepeltöjä ja missä ne ovat (alkupisteet), jotta voidaan kohdentaa toimenpiteitä oikeisiin paikkoihin, totesi eräs keskustelija.

Tulosperusteisuutta pohdittiin myös keskustelussa. Eräs osallistujista pohti miten taloudelliset kannustimet, ohjaus ja palkitseminen istuisivat asiaan. Eräs keskustelija mietti, kun moni viljelijä on myös metsänomistaja, tulisiko hiilensidonnassa panostaa enemmän metsämaahan ja maataloudelta edellytettäisiin enemmän tavoitteita monimuotoisuuden ja vesistöjen kannalta.

Osa keskustelijoista toivoi, ettei lähdetäisi hätäillen liikkeelle vaan odotettaisiin muutama vuosi tuloksia muutamasta käynnissä olevasta hankkeesta. Useampi keskustelija totesi myös, että tietoa on riittävästi toimien käynnistämiseksi, ja ilmastonmuutos etenee vauhdilla, joten meidän on toimittava saatavilla olevan tiedon perusteella. Uutta tietoa on vietävä koko ajan eteenpäin tilannetajuisesti ja koko ajan pitää myös tutkia lisää. On riittävästi tietoa, mitä voimme tehdä, mutta aina kannattaa tutkia lisää, eräs osallistujista kuvasi tilannetta. Toinen keskustelija totesi samaa, että voimme toimia nykyisen tiedon perusteella ja uuden tutkimustiedon avulla voimme suunnata toimia nykyistä paremmin. Koskaan ei ole saatavilla kaikkea tietoa ja isoja päätöksiäkin joudutaan tekemään hataran tiedon pohjalta, totesi yksi osallistujista.

Eräs keskustelija nosti esille, että erilaiset kytkennät tekevät tästä asiasta monimuotoisen, ja kompleksisuus on suuri haaste. Tutkimuksessa ja mittaamisen kehittämisessä nähtiin mahdollisuuksia myös tulosperusteiseen tukeen siirtymiseen ja hiilimarkkinoihin liittyen. Tosin tunnistettiin, että peltöjen hiilen määrän mittaamisesta tarvitaan vielä lisää tietoa. Mittaamisen kehittäminen auttaisi myös tiekartan luomista, lisäsi yksi keskustelijoista.

### **Toimenpiteistä yleisesti**

Toimenpiteiden osalta todettiin suunnan olevan oikean. Eräs keskustelija pohti, miten toimenpiteistä saadaan toimiva paletti viljelijöille uuden CAP-kauden alkaessa. Hän jatkoi, että tärkeää on edetä kiireettömästi, mutta tunnistaen kuitenkin ne kriittiset toimet, jotka tulisi heti saada käytäntöön. Toinen osallistuja totesi toimenpiteiden olevan monipuolisia, mutta kaipailla myös elintarvikejalostajia mukaan keskusteluun. Eräs keskustelija totesi puolestaan, että vaikka toimenpiteitä on paljon, niin puuttuu näkemys siitä, miten niitä viedään käytäntöön: ne näyttävät hyvälle kirjoituspöydällä, mutta miten ne näyttäytyvät niille henkilöille, joilla on turvepeltöjä ja yrittävät saada sieltä elantonsa.

Eräs keskustelija pohti, mikä on hyväksyttävä päästömäärä maataloudessa, ja onko ylipäätään realistista saavuttaa hiilineutraalisuus maataloudessa, koska aina toiminnasta aiheutuu jotain päästöjä. Muutama osallistuja nosti esille sopeutumisen merkityksen. Hillintä kiinnostaa myös siksi, että yhteys sopeutumiseen alkaa näkyä, totesi eräs keskustelija. Sopeutumisessa tarvitaan näköalaa pidemmälle tulevaisuuteen, totesi toinen keskustelija. Eräs keskustelija esitti, että pitäisi tarkastella toimenpiteiden vaikutukset koko ketjun osalta, sillä on liikaa yhden asian toimijoita.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan osalta eräs keskustelija totesi, että CAP-suunnitelmassa ei ole ollut kovin suurta muutosta edelliselle rahoituskaudelle. Erilaisten alueiden tilanteet tulisi tunnistaa, kuten vesistöasioissakin. Hän nosti keskusteluun myös Itämeren ja rannikkojen vesien huonon tilanteen. Esimerkiksi joillain alueilla tulisi pyrkiä sitomaan pois fosforia maaperästä (kipsi, ravinnekalkki) ja tekemään muutoksia viljelytavoissa, jotta fosforia ei enää kertyisi peltoihin. Yhteisen maatalouspolitiikan alla ympäristökorvaus tulisi kohdentaa keskustelijan mukaan paremmin sinne missä ovat suurimmat haasteet. Hän totesi myös, että esimerkiksi Lapissa ei voida ottaa joitain toimia käyttöön, koska nurmia on paljon. Mahdollisten väärinkäytösten ja väärinkohdentamisen riskit pitäisi tunnistaa ja pyrkiä poistamaan valmistelussa, totesi eräs osallistujista.

Nurmien käyttöön liittyen keskustelussa nostettiin esille, että pitäisi varmistaa nurmille markkinat. Eräs keskustelija totesi, että viljelijän motiivoinnin kannalta on tärkeää, että tuotteille on markkinat. Tämä liittyy osin siihen ristiriitaan, että nurmen tuotantoa halutaan lisätä, erityisesti nurmilla, mutta toisaalta nautojen määrän vähenemisen myötä nurmelle löytyy heikommin käyttökohteita.

Eräs keskustelija totesi, että ei havaitse minkään ratkaisevan toimenpiteen puuttuvan, mutta lisäkysymyksenä esitti, mitä keinoja hallinnolla on toteuttaa näitä toimenpiteitä ja miten elinkeinoelämä saataisiin tähän mukaan.

## Yksittäiset toimenpiteet

Keskustelussa nousi esille seuraavia huomioita yksittäisistä toimenpiteistä. Todettiin, että toimenpiteistä puuttui laidunnus. Esitettiin, että tarvittaisiin monimuotoinen keinovalikoima, jotta viljelijät sitoutuvat toimiin. Todettiin, että kaikilla mahdollisilla keinoilla kannattaa lisätä hiiltä maaperään. Tuotiin esille, että peltometsäviljely on noussut keskusteluun ja sitä on maailmalla paljon käytetty hyvin tuloksin. Lisäksi pohdittiin biohiilen mahdollisuuksia.

## Maankäytön muutokset: metsitys ja metsäkadon ehkäiseminen

Maankäytön muutosten toimenpiteet nähtiin pääsääntöisesti hyvinä, mutta keskustelussa nousi esille useita asioihin vaikuttavia ja huomioitavia asioita. Tuotannon pitäisi suuntautua sinne, missä resurssit ovat, totesi eräs keskustelijoista. Tuotannon keskittyminen ei ole ympäristön kannalta järkevää, totesi toinen osallistuja. Toisaalta todettiin, että välineet (esim. biokaasun tuotanto) palvelee siellä, missä raaka-ainetta on runsaasti. Eräs keskustelija pohti, miksi tulisi olla väline joka antaa signaalin, että peltoa kannattaa raivata.

Metsitys nostettiin useassa puheenvuorossa esille hyvänä ilmastokeinona, erityisesti joutoalueiden metsitys. Huonotuottoisten peltöjen metsitys voisi olla käyttöönotettava keino; Huonotuottoisia peltöjä on jokaisella tilalla, mutta toisaalta taustalla voi olla tilan historia ja tunnearvoja, joita vasten ajatellen sen toteuttaminen on hankalaa, totesi eräs osallistuja. Huonotuottoisen pellon määrittelyn ja termin käytön suhteen eräs keskustelija ehdotti, että määrittäviä tekijöitä voisi olla sijainti kaukana tilakeskuksesta, sijaitsee metsän keskellä ja ojitus ei ole riittävä kuivattamaan tarpeeksi peltoa. Pitäisikö puhua, että se on päästetty tuotannollisesti huonoon tilaan, eikä tue tehokasta tuotantoa, hän pohti ja totesi, että maa ei ole huonoa vaan ympäröivät tekijät tekevät siitä huonosti tuottavan. Toinen keskustelija esitti kysymyksen, mitä ekosysteempipalveluja tarkastellaan verrattuna ruokaan. Lisäksi esitettiin kysymys, mitä huonotuottoisuus tarkoittaa, että se tuottaa huonosti rahaa? Keskustelussa nostettiin esille vielä hylätyt alueet, joilla ei perintöarvojen vuoksi uskalleta tehdä toimenpiteitä. Keskustelija totesi, että tällaisia alueita on joillakin alueilla paljon, ja jos niillä ei olisi merkitystä, olisi ne metsitetty aiemmin.

Hyvä, että on keinoja metsitykselle, kuten tuki ja paikkatietoaineistot, totesi eräs osallistuja. Hänen mielestään olisi myös hyvä, ettei tukea ohjattaisi jonkin muun asian kannalta merkittävälle joutoalueille. Hän jatkoi vielä toteamalla, että lannanprosessointi ja ravinteiden kierrätys tuntuvat olevan ikuisuusprojekteja, joiden tavoitteet ovat toteutuneet huonosti. Tämän vuoksi tarvitaan ratkaisuja edelleen. Keskustelussa todettiin, että tilatasolta tarkasteltuna raivaus on hankala asia, sillä joskus tilan kehittämisen vuoksi se on välttämätöntä. Raivaaminen ei ole erityisen kannattavaa tänä päivänä, joten raivauksen taustalla on aina keskeinen tarve, totesi eräs keskustelija. Vuokrapellot saattavat olla tuottajan kannalta epävarmoja etenkin, jos pitkäaikaisia vuokrasopimuksia ei saada tehtyä, hän jatkoi. Esitettiin, voitaisiinko kompensoinnilla saada tähän joustoa, esimerkiksi metsittämisellä tai edistämällä lannan ravinteiden hyötykäyttöä.

Useat osallistajat totesivat keskustelussa, että metsänraivausta ei Suomessa enää tarvita, mutta yksittäisen tilan kannalta se on merkittävä. Osallistajat tunnistivat asian moninaisuuden, minkä vuoksi ongelmaa ei voida hallita yhdellä ohjauksella. Keskustelussa todettiin myös, että esimerkiksi turvemaiden raivauksen rajoittaminen saattaa kohdentua yksittäisiin toimijoihin merkittävästi. Raivaus on ristiriidassa myös päästövähennystavoitteiden

näkökulmasta. Eräs keskustelija totesi, että turvemaiden raivaamatta jättäminen on tärkeää ja uusien raivoiden tulisi olla pitkäaikaisella tai monivuotisella nurmella. Keskustelussa esitettiin muutamassa puheenvuorossa, että raivauksen suhteen tarvittaisiin joustoja, sillä esimerkiksi tilalla voi olla tarve raivata pellon muodon järkevöittämiseksi koneiden käytön vuoksi. Esimerkiksi pienten alueiden raivauksen mahdollistamiseen liittyvä jousto, esitti toinen keskustelija.

Eräs osallistuja totesi, että lupa- tai maanvaihtojärjestelmä voisivat toimia raivauksen suhteen turvemaiden osalta. Toinen osallistuja kertoi, ettei kannata raivauskieltoa. Monet osallistujat totesivat, että eri alueet ovat erilaisia pellonraivauksen kannalta. Esimerkiksi Varsinais-Suomessa ei tarvitse raivata metsää pelloksi enää. Entiset suonpohjat, mikäli niissä ei ole ennen ruokaa kasvanut, niin miksi tulisi laittaa kasvamaankaan, totesi yksi keskustelijoista. Eräs kuulija sanoi, että turvetuotantoalueiden siirtyminen viljelykäyttöön on ilmastonäkökulmasta huono asia, mutta toisaalta ne ovat aika hyviä lohkoja ja ojitukset ovat kunnossa, siksi viljelijä kokee sen haaskaukseksi, ettei niitä otettaisi viljelykäyttöön.

Keskustelussa nousi esille myös seuraavia asioita: Voisiko isoille puuttomille ja pensaattomille joutoalueille suunnata joitain toimenpiteitä; Mitä voitaisiin saada aikaiseksi tilusjärjestelyillä ja tätä ei ole painotettu maatalouden vähähiilitiekartassa; Joudutaan tekemään kompromisseja sen välillä mikä ohjauskeinoista vaikuttaa ruokaan, hiilen määrään ja tuotantokykyyn; Tarvitaan keinoja, joilla saataisiin peltoja tilojen käyttöön; Peltolohkorekisteri ole riittävän laadukas toimenpiteiden kohdentamisen kannalta.

## Kosteikkoviljely ja ennallistaminen

Kosteikkoviljelystä usea osallistuja nosti esille markkinoiden tai ylipäättään tuotteiden käytön merkityksen tuottajia motivoivana tekijänä. Pitäisi löytää uusia kasveja viljeltäväksi, mutta myös miettiä uusia markkinoita ja innovatiivisia tuotteita viljelyistä kasveista, totesi eräs keskustelija. Muutenkin useammassa puheenvuorossa tuotiin esille motiivoinnin tärkeys, jotta toimenpiteitä saadaan käytäntöön. Eräänä mahdollisena kosteikkoviljelyyn sopivana kasvina pidettiin turvetta korvaavat kasvualustaksi sopivat biomassat. Alkuvaiheen rahallisen tuen merkitystä nosti muutama keskustelija esille: tuki on tärkeää, jotta saadaan viljelyä ja markkinoita, ja se myös motivoi kokeilemaan uutta.

Uusimpien tutkimusten mukaan kunnostusojitusta tai ojien kunnostusta ei välttämättä tarvittaisi samassa määrin tai niin syvästi kuin ennen, nosti eräs keskustelija esille, mutta tästä tarvittaisiin tieto-ohjausta. Tieto-ohjaus nousi tärkeäksi markkinoiden ja taloudellisen tuen ohella uusille käytännöille. Mikäli "huonotuottoisella" pellolla ojien kunto on heikentynyt, voi olla järkevää siirtää se viljelystä muuhun käyttöön ennallistamalla. Tällöin tuote olisi päästövähennys, totesi yksi keskustelijoista. Keskustelussa tuotiin myös esille, että Carbon Action -projektin osana on julkaistu kosteikkoviljelyn kasviopas.

Keskustelussa eräs osallistuja totesi, että käytöstä poistetut turpeenottoalueita tulisi ennallistaa. Hänen mielestään tällaiset alueet sopisivat hyvin win-win-tilanteen luomiseen, sillä hiilensidonnana lisäksi voitaisiin edistää muita vaikutuksia, kuten monimuotoisuutta. Toinen keskustelija piti myös ennallistamista win-win-ratkaisuna: "Vapolle" on vuorattu maita turvetuotantoalueiksi ja nyt maan omistaja joutuu pohtimaan sitä, mitä näille alueille tehtäisiin.

Eräs keskustelija toi esille, että CAP-suunnitelmassa mainitaan merkävily, mutta miten siihen saa tukea on kirjoitettu epävarmaksi. Toinen keskustelija esitti, että kosteikkoviljelylle voisi tarjota aluksi suurempaa tukea ja siirtymäkausi olisi X määrä vuosia. Tuella kompensoitaisiin se tuotto osuus hehtaarilta minkä viljelijä olisi saanut, jos ala olisi ollut muussa viljelykäytössä. Keskustelussa esitettiin kunnianhimoisempien viljelytavoitteiden ja investointitavoitteiden asettamista kosteikkoviljelylle. Esitettiin myös, että kuluttajat pitäisi saada tietoisiksi kosteikkoviljelyn hyödyistä.

Keskustelussa nostettiin esiin myös haasteita liittyen kosteikkoviljelyyn. Eräs keskustelija totesi, että märissä viljelyolosuhteissa sadontuottaminen on haastavaa, minkä lisäksi kosteikkoviljelyyn täytyy kehittää oma kalustonsa. Toinen keskustelija jatkoi tähän, että ruokohelven korjaaminen perustuu siihen, että sato kerätään routaisiin aikoihin. Hän kuitenkin pohti mitä sitten tehdään, jos ilmastomuutoksen myötä ilmasto muuttuu lumettomaksi ja jäättömäksi. Eräs keskustelija pohti, minne kaikki se materiaali osmankäämistä laitetaan. Hän totesi olevan hullua, jos se jätettäisiin pellolle lahoamaan.

Toivottiin saatavan lisää tieteellistä tietoa, miten vedenpinnan korkeus vaikuttaa päästömääriin kosteikkoviljelyssä, jos vedenpintaa pitää säätää välillä esimerkiksi sadonkorjuuta varten. Eräs keskustelija huomautti, että nostaessa vedenpinnan korkeutta turvepelloilla voivat vaikutukset syntyä laajemmalle kuten naapurin metsän tai lohkon puolelle. Kenen etu tämä sitten olisi ja kuka saisi tuet, hän pohti.

## Nurmi

Nurmiin liittyen eräs osallistuja totesi, että uudesta CAP-suunnitelmasta puuttuu osa-alueena välikasvit. Välikasvi, kuten ruis, parantaa maan rakennetta, sitoo ravinteita ja pitää pellon kasvipeitteisenä talven yli, selitti keskustelija. Hän koki, että välikasvien käyttö olisi yksi toimi, jota viljelijät haluaisivat toteuttaa. Totesi tosin, että niiden käyttöönotto vaatisi lisää kannustimia. Joidenkin kerääjäkasvien viljelyn todettiin olevan mahdotonta viljelijöille, ja kerääjäkasvivalikoiman koettiin olevan suppea.

Muutamassa puheenvuorossa epäiltiin kerääjäkasvitavoitteen realistisuutta ja ehdotettiin syyskasvien lisäämistä tavoitteeksi. Eräs keskustelija kyseenalaisti voiko kerääjäkasvien käyttöä pitää toimenpiteenä, jos se kuuluu tuotantoalaan, kuten rehunurmet kerääjäkasvina. Eräs osallistuja totesi keskustelussa, ettei "ikuisuusnurmi" paranna maan rakennetta, eikä se sido hiiltä tai pidätä vettä. Todettiin myös, ettei ekojärjestelmässä ole mukana monivuotisia nurmia.

## Peltometsäviljely

Peltometsäviljelyä pidettiin keskustelijoiden kesken mielenkiintoiselta ja potentiaaliselta toimelta. Tosin todettiin, että peltometsäviljely Suomessa on melko tuntematon ja olosuhteisiimme haastava. Ehdotettiin, että peltojen suojavyöhykkeillä voitaisiin kasvattaa tietty määrä puita ja harjoittaa laidunnusta. Eräs keskustelija piti peltometsäviljelyn suurimpana haasteena sen puuttumista tukijärjestelmästä, joten peltometsäviljelyn mahdollistaminen olisi tärkeää. Tukijärjestelmän pitäisi mahdollistaa peltometsäviljelyn toimet, mutta ei saisi aiheuttaa liiallista byrokratiaa lohkojärjestelyihin, totesi eräs keskustelija. Peltometsäviljelystä Suomen oloissa toivottiin lisää tutkimustietoa. Keskusteltaessa pohdittiin myös, miten peltometsäviljelyä voitaisiin edistää.

## Hiiliviljely

Hiiliviljelyn suhteen eniten kysymyksiä keskustelijoiden kesken herätti hiilen määrän mittaaminen. Kuinka tarkasti hiilen määrää pellossa voidaan mitata, sillä kompensatiojärjestelmän tulisi perustua mahdollisuuteen mitata hiilen määrä ja sitten lisäisyydestä maksettaisiin, totesi yksi osallistujista. Tähän toinen keskustelija jatkoi, että verifiointi on ongelmallista alkuvaiheessa, jos ei ole tietoa minkä tyyppisellä viljelyllä ja maaperällä saadaan hiiltä sidottua. Mikä on tiedon riittävä taso, pohti eräs osallistuja. Keskustelussa esitettiin myös, että toimien ja niiden vaikuttavuus tulisi näkyä maataloustuissa.

Osallistujia pohditutti hiiliviljelyssä lisäksi miten hiiliviljely määritellään, mitä toimia se sisältää, mitkä ovat oikeat toimenpiteet eri maalajeille ja toimien oikea-aikaisuus. Eräs keskustelijoista mainitsi puheenvuorossaan, ettei hiiliviljely paranna maan rakennetta. Kerääjäkasvit ja saneerauskasvit nostettiin esille yhdessä puheenvuorossa, jossa todettiin, että näistä kasveista on kokemusta ja osaamista jonkin verran, mutta tietoa tuntuisi aina tarvitsevan lisää.

Keskustelussa tuotiin esille, että Carbon Action -projektin tavoitteena on tuottaa tietoa hiiliviljelyn mallintamiseksi. Se on kuitenkin haasteellista, sillä jokainen peltolohko on omanlaisensa. Osallistuja totesi, että he puhuvat nykyään uudistavasta viljelystä, jonka osana on hiiliviljely ja sen lisäksi huomioidaan monimuotoisuus, vesitalous, maaperän kasvukunto jne. Tavoitteena on, että ruoantuotannon yhteydessä pystyttäisiin myös sitomaan hiiltä.

Esitettiin, että hiiliviljelyä tulisi edistää yhdessä positiivisen kautta ilman toisten syyllistämistä. Eräs keskustelija ehdotti koko ruokaketjun mukaan ottamista. Toinen keskustelija näki, että julkisen sektorin tulisi tukea hiiliviljelyä ja viljelijä olisi arvostettu toimija.

## Alueellisten erojen tunnistaminen

Keskustelussa nostettiin esille alueelliset erot. Pohdintaa syntyi muun muassa siitä kohdistuvatko tuet enemmän turvemaita kuin kivennäismaita sisältäville alueille. Eräs keskustelija totesi, että olisi tärkeää tunnistaa jo tehdyt toimet. Toinen keskustelija esitti alueellisten raivauskuplien muodostamista, jolloin raivauksen seurauksena samalla alueella tulisi vastaavan kokoinen turvemaa-alue metsittää.

## **"Itse ajattelen että yksinkertaisilla toimenpiteillä saataisiin laajoja muutoksia. Vaikutus olisi kokonaisuudessa suurempi kuin saataisiin harvat isot tilat tekemään juttuja"**

Useassa puheenvuorossa nostettiin esille, että on tärkeä huomioida monimuotoisuuskysymykset. Vesiensuojelunäkökulman huomioonottaminen nousi myös monessa puheenvuorossa esille. Eräs keskustelija totesi, että vesistöt, monimuotoisuus ja ilmasto kulkevat käsi kädessä. Keskustelussa ehdotettiin, että valuma-alue suunnittelussa lähtökohtana olisi kokonaisuuden tarkastelu eikä pelkästään yhden tilan tilanne. Pidettiin myös tärkeänä, että ilmastonmuutoksen hillitsemistä ja sopeutumista edistetään rinnakkain. Eräs osallistuja totesi, että vaikutuksia tulisi tarkastella alueellisesti. Esimerkkinä maanlaajuinen fosforin käyttörajoite, vaikka Kaakkois-Suomessa peltojen fosforipitoisuudet ovat alhaiset ja vesistöissä fosforitase on negatiivinen.

Eräs osallistuja mainitsi, että toimenpidelistauksessa puuttuu laidunnus, jota tulisi myös tukea erikseen luomutuotannossa. Hän ehdotti myös "grass fed" lihan tunnetuksi tekemistä kuluttajille. Kuluttajille toivottiin myös tehtävän paremmin näkyväksi tuotannon vaikutukset julkisen talouden näkökulmasta.

Keskustelussa tuotiin esille, että toimien lyhyt- ja pitkäaikaiset vaikutukset tulee huomioida. Eräs osallistujista totesi EU:n yhteisen maatalouspolitiikan rahoituskauden olevan niin lyhyt, ettei kaikkia vuosivaihtelua ehdi tapahtumaan yhden kauden aikana. Tähän toinen osallistuja mainitsi, että kauden pituus vastaa yhtä nurmikiertoa. Vuosittaiseen vaihteluun liittyen keskustelussa pohdittiin, mitä hiilineutraaliuden tavoittelu tarkoittaa. Esimerkiksi onko ajatuksena, että tila tai aluekohtaisesti pyritään hiilineutraaliuteen niin, että päästömäärät voivat vaihdella kausittain vai pyritäänkö jatkuvaan hiilineutraaliuteen, pohti keskustelija. Lisäksi eräs osallistuja esitti riskienhallinnan suunnittelua vaikutusten arvioimisessa niin ilmaston, ruokaturvan kuin viljelijän talouden näkökulmasta.

Eräs keskustelijoista nosti esiin vesiensuojelun ja hiiliviljelyn välille syntyvän mahdollisen ristiriidan, kun hiiltä yritetään maksimaalisesti syöttää peltoon voi seurauksena syntyä ravinnehuuhtoutumia. Tähän toinen osallistuja totesi, ettei kaikki toimenpiteet johda täydelliseen lopputulokseen ja tällaisessa esitetystä tilanteesta hyödynnetään ojaumastoja hillitsemään ravinnehuuhtoutumia.

## Viestintä

Keskustelussa tuotiin esille, että on tärkeää pohtia, miten maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma tuodaan julki, jotta toimet lähtisivät käyntiin halutulla tavalla. Tämän vuoksi olisi hyvä laittaa paljon voimavaroja ja ottaa kaikki toimijat vahvasti mukaan alusta alkaen, totesi eräs keskustelijoista. Epäiltiin, että vastustus tulisi olemaan suurta, jos asian kanssa edetään vain ylhäältä alaspäin -lähestymistavalla. Keskustelussa nostettiin esille myös esimerkkien tärkeys. Niiden kautta toimenpiteet leviävät suuren joukon tietoisuuteen, totesi eräs osallistuja. Ehdotettiin hyödyntämään tilanteet, joissa viljelijä on yhteydessä viranomaiseen.

## Poikkileikkaavat toimet

Useat keskustelijat pitivät haastavana saada viljelijöitä mukaan tekemiseen. He kokivat, että noin 25 % viljelijöistä ovat aktiivisia ja heidät saa helposti mukaan, mutta 50 % ihmisistä on vaikeaa saada mukaan. Syiden oletettiin olevan moninaiset. Keskustelussa ehdotettiin, että viljelijöitä voisi lähestyä viljelijäryhmänä menemällä mahdollisemman pienelle alueelle tai kylän tai metsäyhdistyksen kautta. Erään keskustelijan mielestä olisi järkevä saada mukaan pieni aktiivisista koostuva ryhmä, jonka kautta toimia saataisiin levitettyä muille. Muutama keskustelija nosti esille piennarpäivät ja niiden tärkeän merkityksen viljelijöille. Ne mahdollistavat vertaisoppimisen ja tutustumisen itselle uusiin asioihin paikan päällä, mikä auttaa asioiden hahmottamiseen. Eräs keskustelija totesi, että nyt Zoom- ja Team-sovellusten aikakaudella jää nähtäväksi, miten piennarpäivät tullaan jatkossa järjestämään, hybridinä ehkä. Keskustelussa pohdittiin, millaisia mahdollisuuksia maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma tarjoaa viljelijöille kansainväliseen vertaisoppimiseen ja viljelytoimiin tutustumiseen Suomen rajojen ulkopuolella.

Keskustelussa nostettiin esille, että koulutuksen ja osaamisen vieminen tilatasolle on tärkeää. Eräs osallistujista ehdotti ammattikorkeakouluohjelman perustamista. Uusimman tutkimustiedon toivottiin mahdollisemman nopeasti tulevan tilojen käyttöön. Tähän ehdotettiin viestinnän eri keinojen hyödyntämistä kohdistuen viestinnän parhaisiin käytännön keinoihin. Viestinnällisinä haasteita mainittiin tuotantosuuntien ja alueiden erilaisuus. Eräs keskustelija totesi, että kohderyhmien tavoittaminen ja viestin oikein ymmärtämisen tarve on suuri.

Keskustelussa tuotiin esille, että neuvojilla on iso rooli toimien jalkauttamisessa. Erityisen tärkeää olisi, että ohjelmakauden alussa saataisiin tiloille oikea tieto, jotta he osaisivat ottaa toimet käyttöön, totesi yksi keskustelijoista. Neuvontaa ja koulutusta tulisi tarjota kohdennetusti alueille, hän lisäsi. Eri tahojen välistä yhteistyötä pitäisi lisäksi jalkauttaa, toi esiin yksi keskustelijoista. Ohjelma kauden todettiin olevan lyhyt viljelijöille, minkä vuoksi viljelijät tarvitsisivat tarpeeksi valmistelu-aikaa ennen ohjelmakauden alkamista.

Eräs keskustelija nosti esille, että mittaaminen ja seuranta vaativat edelleen huomattavasti töitä ja myös viljelijöiden tulisi olla perillä näistä asioista. Toinen osallistuja totesi, että teknologian kehityksen avulla seurannan ja mittaamisen hajauttaminen helpottuu ja halpenee.

## Muita esille nousseita asioita

Eräs keskustelija nosti esille, että ruokaturvan varmistamisen tulisi olla keskiössä myös turvepeltojen tulevaisuutta mietittäessä. Toinen keskustelija totesi, että muutkin näkökulmat kuin ilmasto tulisi ottaa huomioon. Keskustelussa todettiin myös, että Suomi on iso maa, joten kaikki toimet eivät toimi kaikkialla. Esimerkiksi Pohjois-Suomen monivuotisille nurmille toivottiin etsittävän muita toimenpiteitä.

Keskustelussa nostettiin esille, että tarvitaan sekä porkkanaa että keppiä toimien toteutumiseksi. Eräs keskustelija kannatti maankäytönmuutosmaksun asettamista, sillä hänen mielestään niin kauan kuin suonpohjien siirtäminen viljelykäyttöön on mahdollista, sitä tapahtuu.



Eräs osallistuja totesi, että soija ja linssi ovat pärjänneet hyvin Jokioisten tutkimusmaatilalla ja nämä ovat kiinnostavia mahdollisuuksia. Keskustelussa nostettiin esille myös haaste mukauttaa ulkomaalaisia vastuullisuusohjelmia suoraan Suomen olosuhteisiin.

Keskustelussa todettiin, että turvemaiden muuttuminen kivennäismaaksi pitäisi saada pysäytettyä. Esitettiin myös tarve polkujen rakentamiseksi ilmastosuunnitelmaan, jotta umpikujia ei tulisi vastaa tai polut eivät jäisi kesken.

### **Miltä keskustelu tuntui?**

Koettiin, että keskustelu oli monipuolinen ja hyvähenkinen. Keskustelua käytiin monesta näkökulmasta. Keskustelijat totesivat olleensa hyvin saman mielisiä. Pohdittiin, että keskustelu olisi voinut olla erilainen, mikäli keskustelussa olisi ollut mukana laajemmin ruokajärjestelmän toimijoita. Kaikki on varmaan kuullut joskus, että puhumalla asiat selviävät ja tässä päivässä oli sellaisen siemen, totesi eräs osallistujista.